

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТУСА

Д'ЯКЕВИЧ АРТЕМІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, к.і.н., доцент
_____ І.В. Богінська
«_____» _____ 2021 р.

**МІГРАЦІЙНИЙ ФАКТОР В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:
Теміров Ю.Т., доцент кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики, к.і.н.

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2021

АНОТАЦІЯ

Д'якевич Артемій Сергійович. Міграційний фактор в сучасних міжнародних відносинах. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», ОП «Міжнародні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній (бакалаврській роботі) досліджено проблему безпековий вимір міграційних процесів в сучасних міжнародних відносинах. В роботі автором проаналізовано теоретичні аспекти вивчення проблематики міграції та її впливу на міжнародні відносини. Особливу увагу приділено питанню сек'юритизації міграційних процесів та особливостям даного процесу в різних регіонах світу (на прикладі Європейського Союзу та Азії) та чиннику пандемії коронавірусу COVID-19.

Ключові слова: міжнародна міграція, безпековий вимір міграційних процесів, COVID-19.

52 с. Бібліограф.: 45 найм.

ABSTRACT

Diakevych Artemii Serhiyovych. Migration factor in the modern international relations. Specialty 291 «International Relations, Social Communications and Regional Studies», EP «International Relations». Vasyl Stus` Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

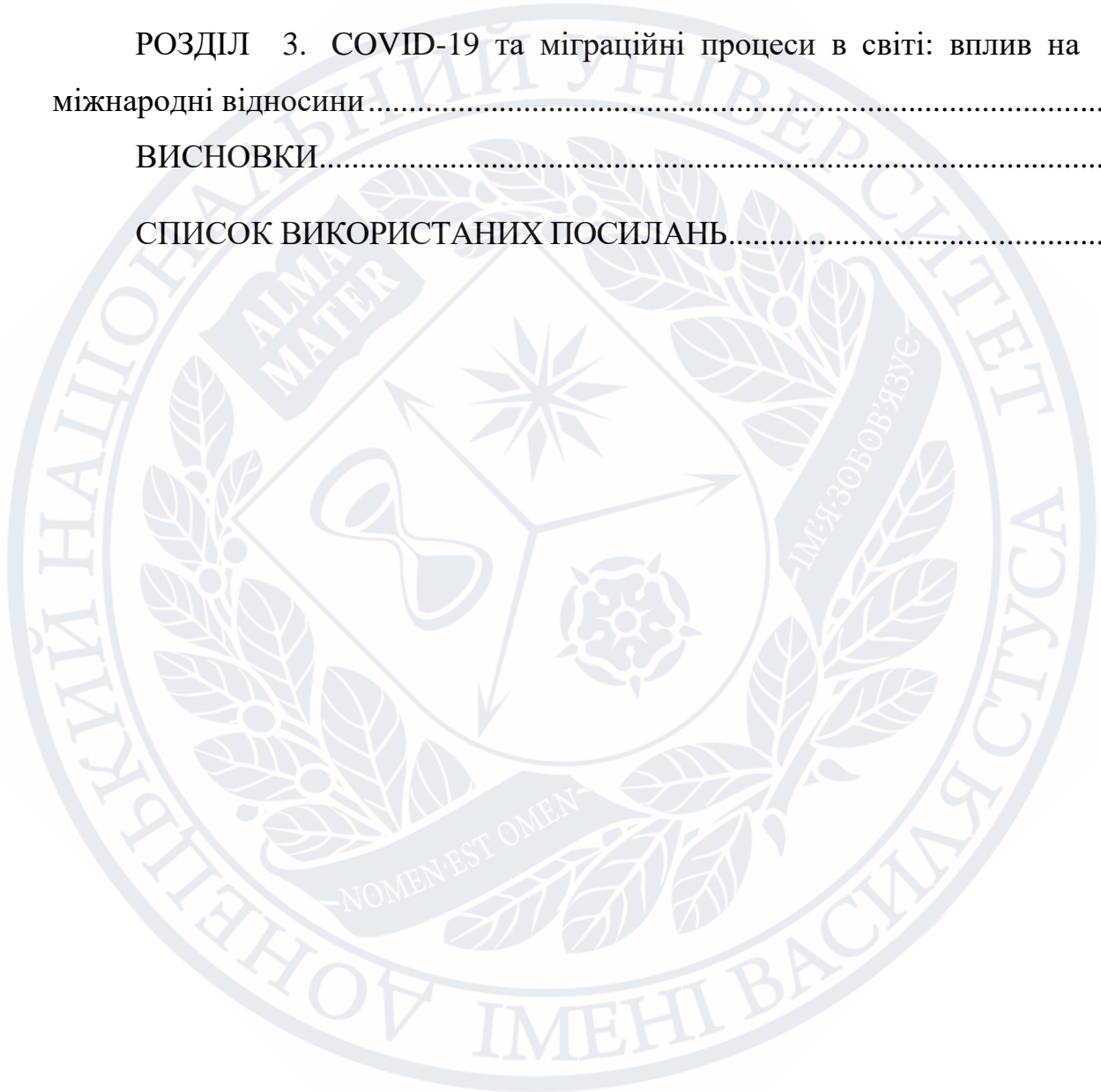
The qualification (bachelor's thesis) paper explores the problem of security measurement of migration processes in modern international relations. The author analyzes the theoretical aspects of studying the issue of migration and its impact on international relations. Particular attention is paid to the issue of securitization of migration processes and the peculiarities of this process in different regions of the world (on the example of the European Union and Asia) and the factor of the coronavirus pandemic COVID-19.

Key words: international migration, security dimension of migration processes, COVID-19.

52 p. Bibliogr.: 45 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Теоретичний аспект вивчення проблематики міграції та її впливу на сучасні міжнародні відносини	7
РОЗДІЛ 2. Безпековий вимір сучасних міграційних процесів.....	18
РОЗДІЛ 3. COVID-19 та міграційні процеси в світі: вплив на міжнародні відносини.....	36
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	48

ВСТУП

Однією з найважливіших тенденцій, що сьогодні впливає на розвиток системи міжнародних відносин є глобалізація, оскільки відкриття державних кордонів сприяє вільному переміщенню індивідів, ресурсів та ідей. І не дивлячись на те, що міграційні процеси були притаманні людству протягом всього періоду свого існування через необхідність, в першу чергу, забезпечення себе ресурсами та відповідними умовами життя та праці, в сучасному світі, через розвиток логістичних засобів та спрощених механізмів перетину кордонів учасниками міграційних процесів є мільйони людей по всьому світу. За даними Економічної та соціальної Ради ООН у 2020 році кількість мігрантів у світі становить близько 281 мільйона осіб. При цьому, більшість з них проживає лише в 20 державах світу.

Сьогодні міграційні процеси виступають тим чинником, що може визначати економічний, політичний та соціокультурний ландшафт розвитку держав та регіонів світу за рахунок обміну людьми, ідеями, ресурсами, культурами тощо. І не дивлячись на наявне гальмування міграційних процесів в світі через пандемію коронавірусу COVID-19 (за даними Економічної та соціальної Ради ООН у 2019-2020 роках глобальна міграція сповільнилася майже на 30%, а прогнози щодо загальної кількості наявних мігрантів у світі не виповнилися із різницею у 27%), міграція у всіх її проявах, будь-то легальна трудова міграція, або освітня міграція залишається одним із базових трендів сучасних міжнародних відносин.

І цим обумовлена практична складова актуальності даного дослідження, оскільки розуміння наявних в світі міграційних потоків та процесів дозволить державам та міжнародним організаціям, які опікуються даною проблематикою розробляти дієву міграційну політику з метою гармонізації міграційних процесів.

Тим не менш, стрімке збільшення кількості людей, що мігрують, а також приріст населення в державах, що приймають мігрантів за рахунок підвищення народжуваності серед мігрантів призводить до бурхливих дискусій щодо

наслідків цих процесів як для приймаючих держав (оскільки в них формуються зони напруженості для розвитку етнічних, релігійних, соціальних тощо конфліктів) та і держав, що виступають донорами (оскільки вони втрачають робочу силу та «мізки», що на дистанції призводить до уповільнення темпів економічного зростання, що, в свою чергу, підсилює розрив у рівнях розвитку між державами на міжнародній арені). І міграційні кризи, які розпочалися після закінчення холодної війни і продовжуються й дотепер у, наприклад, Сполучених Штатах Америки або державах Європейського Союзу є свідченням даної тенденції. Оскільки кризові явища виступають у якості загроз системі безпеки держави та окремих регіонів, а звідси ми можемо спостерігати те, що міграційна проблематика сьогодні піддається секьюритизації з боку як держав так і міжнародних організацій. З одного боку, міграційні потоки визнаються такими, що провокують розповсюдження злочинності та тероризму ; а з іншого – наявні конфлікти в світі породжують наплив вимушених біженців, що підсилює як соціальне навантаження на окремі держави так і питання соціалізації цих людей в нових суспільствах. Всі ці проблеми породжують формування радикальних політичних сил, особливо в державах-перебування, які виступають проти мігрантів на рівні державної політики.

Ще одним цікавим аспектом є те, що держави, які доволі тривалий період часу сприймалися у якості тих, хто направляє своїх мігрантів до інших держав стали тими, хто приймає мігрантів у себе. Такими державами можна назвати, наприклад, Італію, Португалію та Іспанію.

Всі ці аспекти свідчать не лише про практичний аспект актуальності, а й про академічний. Дослідження міграційних потоків та тенденцій є кросдисциплінарним завданням, оскільки включає в себе різні показники та чинники від комбінації яких буде залежати результат того чи іншого дослідження. Складність полягає в тому, що найбільш якісні висновки можна зробити виходячи із найбільш останніх та актуальних статистичних даних, що робить процес академічного вивчення проблематики актуальним в довготривалій перспективі.

Мета роботи – з’ясувати особливості безпекового виміру міграційних процесів в сучасних міжнародних відносинах.

Виходячи із мети дослідження варто сформулювати наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретичні аспекти впливу міграційних процесів на сучасні міжнародні відносини;
- встановити безпековий вимір сучасних міграційних процесів
- розкрити проблематику сек’юритизації питання міграції в контексті безпекового виміру міграційних процесів;
- визначити вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на процеси міжнародної міграції та її безпековий вимір у міжнародних відносинах.

Об’єктом дослідження є міграційний фактор в сучасних міжнародних відносинах.

Предметом дослідження виступає безпековий вимір міграційних процесів в сучасних міжнародних відносинах.

Географічні межі дослідження: досліджуване явище є глобальним в сучасних міжнародних відносинах, а тому географічні межі дослідження мають глобальний характер. Тим не менш, в контексті проблеми сек’юритизації міграційних процесів автором географічні межі дослідження було обмежено територіями Європейського Союзу та Азійського регіону. Даний вибір обумовлений тим, що ці два регіони є найбільш нагрудженими мігрантами але при цьому, принципово відрізняються категоріями сприйняття цієї проблематики.

Теоретичне та/або практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна використовувати в процесі розробки міграційної політики держав та інтеграційних об’єднань, підготовки подальших наукових досліджень з даної проблематики, а також методичних рекомендацій та посібників для вивчення цієї проблеми студентами.

Структура кваліфікаційної роботи обумовлена метою та завданнями дослідження, складає вступ, три змістовних розділи, зроблені висновки та список джерел посилання.

РОЗДІЛ 1. Теоретичний аспект вивчення проблематики міграції та її впливу на сучасні міжнародні відносини

Міграція сьогодні виступає у якості доволі широкого об'єкту для дослідження. В першу чергу, це пов'язано із тим, що ця проблема є міждисциплінарною і розглядається в площинах економіки, політики, соціології, культури, міжнародних відносин тощо оскільки протягом всього періоду розвитку людства дане явище було переплетено із проблематиками економічного та соціального, пізніше політичного та, певною мірою, культурного розвитку тих чи інших суспільств. Ще одним важливим аспектом виступає те, що мобільність людей доволі щільно пов'язана із проблематикою горизонтальної та вертикальної мобільності, оскільки змінюючи територію власного перебування індивід або соціальна група намагається змінити власний ареал життя, шукаючи більш економічно, соціально, культурно, політично тощо привабливі місця.

Через це, існує велика кількість теоретичних шкіл та підходів до визначення сутності даного явища. Також важливий внесок у доробки за цією тематикою вносять практики, які безпосередньо опікуються міграційною політикою на локальних, регіональних та глобальному рівні. До них можна віднести як міжнародні урядові організації на кшталт Міжнародної організації з міграції, Організації об'єднаних націй, Європейського союзу – які опікуються безпосередньо розробкою та впровадженням міграційної політики на різних рівнях так і ряд неурядових неприбуткових організацій, що діють на різних рівнях.

У зв'язку із цим, доцільним вбачається розглянути питання сутності поняття міграції в двох основних напрямках: основні теоретичні напрямки і підходи та те, як це явище розглядають практики міграційної політики.

Базово, можна виділити наступні теоретичні підходи до сутності явища міграції [38]:

- системний підхід або синергетичний

- цивілізаційний підхід
- формаційний підхід
- аксіологічний підхід

Перший підхід – є базовим, оскільки досліджує кількісний та якісний виміри вірогідних закономірностей протікання міграції охоплюючи показники демографії, розвитку економічної системи, соціальний аспект, індикатори сталого розвитку та розвитку людських ресурсів. Як правило, дослідження, що проводяться та використовуються під час розробки міграційних процесів, наприклад, в межах Організації об'єднаних націй або Світової організації торгівлі орієнтуються на даний підхід [38, с. 16].

Цивілізаційний підхід використовується для аналізу норм міграційної поведінки індивіда та соціальної групи, їх ціннісних орієнтирів, моральних якостей, патріортизму, релігії та інших соціальних ознаках, що прямо або опосередковано впливають на міграційні потоки [38, с. 16].

Формаційний підхід досліджує явище через призму можливостей зміни учасниками міграційних процесів суспільних формацій, в першу чергу, шляхом пошуку більш привабливих економічних умов існування [38, с. 17].

Останній підхід вивчає міграцію орієнтуючись на пріоритет загальнолюдських прав і свобод індивіда. Увага акцентується саме на розвитку соціальних умов існування як на найбільш привабливому факторі, що спонукає до міграції. Він враховує розвиток, наприклад, системи охорони здоров'я та освіти; загальний рівень можливості для самореалізації; філософських та релігійних парадигм, що впливають на бажання індивіда мігрувати або закріплюють його в рамках конкретних територій тощо [38, с. 18].

Загальним для всіх цих підходів є те, що міграційні процеси в основному розглядаються як одно- або двонаправлений рух, спричинений еміграцією, імміграцією чи зворотною міграцією, які, в свою чергу було спричинено економічними та політичними факторами. Ця ідея значною мірою знайшла своє відображення в push-pull моделях, де фактори pull і push, що уособлюють міграційні процеси, присутні як в державах, що виступають донором мігрантів

так і тими, які приймають мігрантів. Неокласична економічна теорія зосереджується на відмінностях у заробітній платі та умовах зайнятості в середині держав, а міграційні рухи розглядаються як індивідуальні або колективні рішення з метою підвищення власного доходу [17].

Звертаючись до довідкових матеріалів, в контексті чинного дослідження, у якості базового визначення сутності поняття міграція можна прийняти визначення із соціологічного словника в якому дане явище визначається як процес географічного переміщення індивіда або групи індивідів у межах певних географічних просторів [25].

Енциклопедичний словник з демографії надає подібне тлумачення, визначаючи міграцію населення як переміщення індивідів через територіальні кордони тих чи інших державних одиниць в результаті чого відбувається зміна місця проживання на тимчасових або постійних засадах [25].

Необхідно зазначити, що різні дослідники та різні наукові школи досліджуючи дану проблематику закладають в основу визначення або різні аспекти або різні вектори розвитку явища міграції. Говорячи про закордонних дослідників, варто приділити увагу роботі одного з апологетиків теорії міграції Е. Равенштейна «Закони міграції». В ній автором було надано наукове визначення явища міграція, яке він розглядав як процес переселення індивідів з однієї території та їх натуралізація на інших. Не дивлячись на те, що в своїх працях автором досліджувався процес міграції населення всередині Великої Британії наприкінці дев'ятнадцятого століття, дослідником було зроблено ряд висновків, що є актуальними і на сьогодні, наприклад [13]:

- існує процес абсорбації – коли люди покидають місце свого перебування, а на їх місце приходять нові, і цей процес буде продовжуватися стільки, до поки не зникнуть фактори, які заволікають мігрантів;
- для мігрантів, які переселяються на великі дистанції фактором привабливості є центри промисловості та торгівлі;
- сільські жителі більш схильні до міграції, а ніж міські (проводячи паралель із сучасністю, можна сказати, що жителі мегаполісів або більш

розвинених держав менш схильні до міграції, а ніж представники невеличких міст та менш розвинених держав);

- частка чоловіків що мігрує за межі держави вища ніж жінок;
- населення великих міст збільшується, більшою мірою, за рахунок хвиль міграції, а не народжуваності;
- загальний потік мігрантів збільшується або зменшується пропорційно до розвитку або стагнації виробництва;
- економіка в широкому сенсі є основною причиною міграції.

Інший вчений, який створив свою теорію і зробив внесок у вивчення міграції – американський соціолог Самуель Стоффер. Його стаття вийшла в 1940 році в журналі *American Sociological Review* під назвою «Обставини, що втручаються: теорія взаємодії мобільності і відстані». На його думку, відстань і населення двох пунктів – не головна детермінанта міграційного потоку між ними. Кількість людей, які прямують на певну відстань, прямопропорційно кількості перспектив, що відкриваються і оберненопропорційно кількості обставин, що втручаються. Обставини, що втручаються по Стофферу – це все, що перешкоджає міграційним процесам. Це можуть бути витрати на транспорт, місцеві законодавства, що перешкоджають міграції, недостатня інформованість мігранта, негативне ставлення місцевого населення тощо [26].

Американський соціолог С. Сассен – відомий дослідник глобалізації, урбаністики та міжнародної міграції, автор терміну «глобальне місто» і кількох книг, у своїй книзі «Мобільність ринку та капіталу» доводить, що іноземні інвестиції в держави, що розвиваються лише підігрівують процес збільшення міграційних потоків. Автор дотримується думки, що міграція, будучи багатостороннім явищем, не повинна залежати від політичних трендів. Сассен звертає увагу на роль міжнародних організацій у формуванні міграційних потоків [26].

Вітчизняний дослідник О. Бандурка наголошує на необхідності розділення поняття «міграції» та «міграційних процесів» і пропонує аналізувати перше – в

категоріях філософської науки, а друге – відповідно до конкретної специфіки та потреба економіки, історії, права, соціології тощо [28].

В. Шелюк визначає міграцію як поняття, що характеризує соціальні, економічні та демографічні процеси, які безпосередньо пов'язані із тими переміщеннями, що люди виконують в середині однієї територіальної одиниці або між територіальними одиницями або регіонами [42].

При цьому, в роботах як вітчизняних так і закордонних дослідників можна зустріти визначення, в яких міграція ототожнюється із мобільністю [42] і це також викликає певні дискусії. Наприклад, вітчизняний науковець Л. Рибаківський стверджує те, що дані явища не можна синонімізувати. Оскільки міграція є фактом переміщення індивіда з однієї території на іншу, а під мобільністю варто розглядати саме можливість того чи іншого індивіда взяти участь у міграційних рухах [43].

Саме в такому ключі «міграційна мобільність» констатується у довідкових матеріалах – це готовність або спроможність індивіда здійснювати переміщення [43].

З точки зору соціології та економічної науки, міграція — це просторова активність (переміщення) індивіда, що спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана зі зміною місця проживання [43].

В рамках цього явища (розглядаючи його як суспільне) можна визначити три основні складові [43]:

- складова мобільності – тобто зміна індивідом місця свого постійного перебування;
- складова потреб – тобто прагнення індивіда покращити власне ресурсне забезпечення, змінити соціальний статус тощо;
- складова стабільності – тобто намагання індивіда залишитися на постійне місце проживання в місці, яке за рядом своїх власних характеристик він вважає комфортним для життя.

В контексті цих трьох складових, дослідники також акцентують увагу на тому, що специфічність явища міграції полягає саме в намаганнях індивіда

змінити місце проживання, через що, тимчасова зміна місця, наприклад сезонної роботи, може розглядатися як мобільність [43]. Проте, дана теза є достатньо дискусійною та в межах чинного дослідження не буде враховуватися в якості складової аналізу.

Міжнародна організація з міграції визначає дане явище як переміщення осіб з місця їх звичайного проживання через міжнародний кордон або в межах держави [9]. Термін мігрант Організація визначає як «термін-парасолька», що не визначений міжнародним правом та відображає загальносвітове розуміння особи, яка переїжджає зі свого місця звичайного проживання в країні чи через міжнародний кордон, тимчасово чи на постійній основі, і з різних причин. Цей термін включає низку чітко визначених правових категорій людей, таких як трудові мігранти; особи, чий конкретні види переміщень визначені законодавчо, наприклад, нелегальні мігранти; а також тих, чий статус чи спосіб переміщення не визначені конкретно міжнародним правом, наприклад, іноземні студенти [9].

Окремо варто зупинитися на поняття «біженець». Відповідно до Конвенції 1951 року це особа, яка через обґрунтований страх перед переслідуванням з расових, політичних, релігійних, національних тощо причин у певній соціальній групі, чи через страх за власне життя, перебуває за межами країни своєї національності і не може або не хоче користуватися захистом своєї держави [9]. Даний випадок, частиною дослідників розглядається як «особливий», через «особливий характер мотивації», що спонукає до міграції, а тому, інколи, не враховується в аналізі. Про те, в нашому дослідженні проблема біженців, або тих хто мігрував внаслідок конфліктів буде розглядатися у зв'язку із тим, що міжнародні організації, наприклад ООН, включають це питання до загальної проблематики міграції в своїй практичній діяльності.

В цілому, чинники, що спонукають до міграції можна поділити на три підкатегорії [43]: суспільні, природні та особистісні. До першої підкатегорії можна віднести: економічні (тобто необхідність задовільнити існуючі потреби); політичні (коли на рішення впливає оцінка існуючої в державі системи політичних подій); етнічні (це бажання проживати та працювати в регіоні, що

має по відношенню до індивіда близькі або тотожні культурні та світоглядні характеристики); соціальні (коли на рішення впливає наявний статус індивіда або соціальної групи у суспільстві та бажання змінити його на кращу сторону); педагогічні (тобто особливості виховання та освітні можливості); психологічні (означають зміну системи цінностей у суспільстві). Під природнім чинником мається на увазі стан оточуючого середовища в якому проживає та працює індивід або соціальна група. Особистісний чинник означає вплив оточення (наприклад сім'ї або друзів) на процес прийняття рішення, а також поява нового типу особистості, яка розглядає свободу переміщення та здатність бути мобільним у якості базової ціннісної основи існування.

В результаті, ми можемо дати операційне визначення явища міграції на яке буде спиратися чине дослідження – це добровільний або примусовий просторовий рух індивіда, групи індивідів, соціальної групи, який пов'язаний із внутрішнім або зовнішнім перетином адміністративних кордонів на законних або не законних підставах, що призводить до зміни постійного місця проживання на певний тривалий період часу або назавжди.

В сучасних наукових дослідження виділяють різні види міграції залежно від критеріїв, що закладені в основу класифікації. Найбільш розповсюдженими з них можна виділити наступні: тривалість перебування; місце з і до якого відбувається міграція (наприклад, село – місто, або одна держава – інша держава); географія; мета; мотивація через яку було прийнято рішення; основні актори міграційних процесів; якісний склад міграційного потоку; політичний характер міграції; правовий статус мігранта; культурна складова тощо [43].

Відповідно до цих критеріїв можна виділити наступні різновиди міграційних процесів:

- міжнародна та внутрішньодержавна міграція (або еміграція та імміграція);
- тимчасова та постійна;
- суверенна та вимушена;
- політична, економічна, соціальна, трудова тощо;

- легальна та нелегальна;
- індивідуальна та масова;
- маятникова міграція;
- епізодична та сезонна міграція;
- підготовлена та не підготовлена тощо.

З точки зору міжнародних відносин, найбільшу цінність представляє міжнародна міграція. Говорячи про неї, можна виділити 6 базових різновидів міграційних потоків [37]:

- еміграція/імміграція – тобто виїзд/в'їзд з метою постійного або довготривалого проживання на території іншої держави. Деякі дослідники окрім традиційних категорій мігрантів, що відносяться до цієї категорії мігрантів відносять також і тих, хто виїжджає із своєї держави з метою навчання або тимчасової роботи, бо вважають, що прагнення залишитися на постійне проживання тут є прихованим. Даний вид міграційних рухів вважається найбільш стійким через що для держави-донора мігрантів це означає скорочення загальної кількості населення і сукупна пропозиція робочої сили, втрачаються ресурси, витрачені на професійно-освітню підготовку мігрантів тощо.

- нетривала аграрна міграція – короткотермінова (найчастіше сезонна) трудова міграція, переважно пов'язана зі збиранням урожаю, яка охоплює, головним чином, робочу силу низької кваліфікації та студентів, – не справляє негативного впливу ані на ринок праці, ані на соціально-демографічну ситуацію оскільки не має на меті лише економічну складову і не пов'язана із постійним проживанням. Через її виражену сезонність особи низької та середньої кваліфікації, які не мали потреби (можливості) постійного / довготривалого працевлаштування в своїй державі, повертаються на батьківщину із заробленими грошима, новими контактами, соціальними зв'язками та навичками поведінки в нових соціальних групах;

- нетривала неаграрна міграція – короткотермінова трудова міграція працівників низької та середньої кваліфікації, орієнтованих на неаграрний

сектор, переважно, не має вираженої сезонності (за винятком зайнятості в туристичному бізнесі). Відповідно існує висока імовірність переходу більш успішних заробітчан у категорію довготривалих мігрантів. А довготривала відсутність справляє негативний вплив на ситуацію і в родині, зокрема щодо догляду та виховання дітей, сталості шлюбу тощо, і на ринку праці. Позитивні наслідки пов'язані переважно із коштами, що їх надсилають мігранти з-за кордону;

- тривала міграція – довготермінова трудова міграція доволі кваліфікованих працівників – розглядається у якості позитивного аспекту для держави, що приймає мігранта та негативного для держави, з якої він виїхав, оскільки міграція кваліфікованої робочої сили характеризується як «втрата мізків» і у великих масштабах призводить до сповільнення розвитку тієї сфери суспільного життя держави з якої йде відтік таких кадрів.

- brain drain – відплив висококваліфікованих науковців, бізнесменів, менеджерів, освітян, медиків, акторів тощо. На жаль, здебільшого ця трудова міграція трансформується в еміграцію і спричиняє очевидні незворотні втрати держави з якої виїжджають у різних сферах: науці, освіті, медицині, промисловості, сільському господарстві, сфері високих технологій тощо. Хоча даний вид міграції сприяє загальному піднесенню людства та світовому розвитку. Тому її оцінка в будь-якому випадку буде негативною з точки зору інтересів держави витоку та позитивною з точки зору інтересів самих мігрантів або держави-перебування;

- учбова міграція – учбова міграція до вищих і середніх професійних навчальних закладів, зазвичай, означає подальше працевлаштування молоді за кордоном з усіма негативними економічними і демографічними наслідками для держави відтоку. Хоча ця ситуація є близькою до попереднього типу міграції, оскільки, фактично, держава відтоку може отримати потенційного висококваліфікованого спеціаліста у випадку, якщо їй вдасться створити відповідні умови для його реалізації на батьківщині, так як молоді спеціалісти

сьогодні, в своїй більшості, орієнтуються на можливості подальшого працевлаштування та самореалізації.

Основною причиною, яка виступає у якості мотивуючого чинника сьогодні можна виділити те, що «нове століття» та блага, які пов'язані із ними доступні сьогодні лише одній сьомій частини населення землі. А сучасні засоби комунікації та логістики, по-перше, дозволяють побачити різницю в рівні життя та можливостей в різних державах, а, по-друге – відносно без проблем переміщуватися в просторі. І це, напевно, є основним двигуном міграційних процесів у світі. Виходячи із тез, які було зазначено вище, стосовно того, що основним завданням міграції є зміна середовища та соціального статусу мігранта можна зробити висновок стосовно того, що сучасні засоби комунікації дозволяють не просто спілкуватися один із одним. Вони формують у людей свого роду «картину світу». І у випадку коли намальована картина світу принципово відрізняється в кращу сторону від тих реалій в яких проживає потенційний мігрант (особливо коли мова йде про території гарячих або заморожених конфліктів, чи території з високим рівнем бідності населення) створюється додатковий стимул для того щоб взяти участь у процесах міграції.

На думку українських дослідників Б. Дмитрук та Н. Светлова можна виділити наступні позитивні та негативні фактори впливу міграції на держав-експортерів мігрантів та держави, що приймають міграційні потоки. Говорячи про позитивні чинники міграції для держав, що є донорами мігрантів, автори наголошують на наступних тезах: ці держави відчувають зменшення кількості трудових ресурсів, що в свою чергу зменшує рівень соціального навантаження; держава має можливість поповнювати доходну частину платіжного балансу за рахунок тих коштів, що переказують додому трудові мігранти, а також тих благ, що вони привозять за кордону; також держава отримує більш кваліфіковано робочу силу за рахунок того досвіду роботи, що мігранти отримали за кордоном. Серед позитивних чинників для держав, що приймають міграційні потоки можна зазначити наступні: відбувається стимулювання зростання продуктивності праці та кількісних показників виробництва за рахунок залучених мігрантів; держава

може економити на витратах, які пов'язані із освітньою та професійною підготовкою кадрів; підвищує конкурентоспроможність власних товарів за рахунок зменшення собівартості через залучення дешевшої робочої сили; стимулює власне виробництво і збільшую зайнятість за рахунок формування додаткового попиту на певні товари та послуги; покращує демографічну ситуацію шляхом уповільнення середніх показників старіння населення. Щодо негативних факторів для держав-донорів зазначаються наступні: держава, зазвичай втрачає або більш якісну та кваліфіковану робочу силу та/або дешеву некваліфіковану; відбувається відтік мізків, що в свою чергу може уповільнити темпи розвитку економіки держави, що в свою чергу зменшує її інвестиційну привабливість; держава недоотримає надходження податків до бюджету. Негативні фактори для держави-перебування зводяться до того, що, по-перше, формується більш щільне конкурентне середовище, що може призвести до зростання рівня безробіття і, по-друге – в державі формується конфліктне середовище через наявності культурно різних соціальних груп [33]. Особливо варто приділити увагу саме негативним факторам, оскільки в умовах світу, що глобалізується, вони можуть стати причиною дестабілізації ситуації як в межах окремих регіонів так і системи міжнародних відносин в цілому.

РОЗДІЛ 2. Безпековий вимір сучасних міграційних процесів

З точки зору міжнародних відносин, проблематика міграції представляє інтерес тим, що міграційні потоки протягом всього періоду розвитку людства можна аналізувати у якості як факторів або причин кризових явищ так і рушійної сили еволюційних процесів і залежати це буде від конкретних історичних обставин та стану розвитку тих чи інших політичних, соціальних, економічних тощо систем.

З останньою тезою пов'язана іще один важливий вимір міграції, а саме оцінка її впливу на окремі аспекти соціального життя та в цілому на існуючі системи пов'язуючи цю оцінку із конкретними історичними обставинами.

Яскравим прикладом, що ілюструє дану проблему є сюжет із сприйняттям міграції в рамках розвитку Європейського Союзу. Якщо наприкінці ХХ століття міграційний фактор розглядався як елемент, що сприяє розвитку, в першу чергу, економічної системи держав Європейського Союзу, то з початком ХХІ століття мова зайшла за наявність міграційних криз в Європі і за те, що напливи мігрантів через їх неспроможність або небажання соціалізуватися в конкретних державах призводить до формування низки політичних проблем. Визнання політики мультикультуралізму в Європі у 2010-х роках такою, що провалилася є яскравим прикладом цієї тенденції.

З іншого боку існує цікавий кейс держав азійського регіону, який трансформувався із регіону виключно донора мігрантів (як правило низько кваліфікованої робочої сили), на регіон, який через доволі стрімкий економічний розвиток сьогодні сам потребує мігрантів, для того щоб закрити власні потреби, в першу чергу в нестачі робочої сили.

Загалом, до пандемії експерти порталу Migration Data in Europe виділяли наступні міграційні тренди в перспективі декількох останніх років, які будуть визначати міжнародний порядок денний проблеми міграційної політики [8]:

- міграція стала набагато різноманітнішою з точки зору походження мігрантів;

- як у всьому світі, так і в Європі, більшість міграційних потоків є внутрішньоконтинентальними;
- кількість біженців у всьому світі зростає. Більшість біженців шукають притулку в сусідніх державах. Починаючи з 2015 року, під час так званою «кризи біженців та мігрантів», Європа також мала справу зі збільшенням кількості шукачів притулку. Наприкінці 2018 року в державах-членах ЄС-27 було розміщено 2,4 мільйона біженців та людей, що опинились у ситуації, схожій на біженців, та 860 тисяч тих, хто шукає притолок;
- щороку повертаються до держав походження, незалежно від того чи є їх повернення добровільним чи ні (мається на увазі депортація) близько 200 тисяч мігрантів. При цьому більшою є цифра тих, хто повертається добровільно у зв'язку із закінченням навчання, роботи, сімейними обставинами тощо.
- питання пошуку потенційної робочої сили для держав стає питанням глобального масштабу. В цьому напрямку Європа працює над питанням створення низки ініціатив які спрямовані на залучення висококваліфікованих мігрантів на свою територію.
- західна півкуля – є територією на якій підсилюються тенденції міграційних процесів, що пов'язані із проблемами політичного або соціального характеру.

Окрім цього, міжнародна міграція сьогодні стає однією з найбільш дискусійних проблем в контексті забезпечення системи міжнародної безпеки. Ці дискусії виникли після закінчення холодної війни і вони розширили та поглибили розуміння того, якими є сучасні загрози та виклики. Більш того, ця проблематика охопила не лише питання національного суверенітету держав та взаємовідносин між ними, а й в площині безпеки особистості [21].

Концепція суспільної безпеки насамперед стосується питання колективної ідентичності. Як пояснив О. Вейвер, суспільна безпека «стосується здатності суспільства зберігати свої базові характеристики в умовах зміни оточуючого середовища, а також при наявності потенційних або реальних загроз». В контексті міжнародної міграції ця теза стосується способів сприйняття членами

конкретного суспільства (держави) власної національної, мовної, релігійної тощо ідентичностей під впливом іммігрантів, які представляють іншу ідентичність та інше соціальне середовище. З цієї точки зору національні цінності держави перебування є тим об'єктом, який знаходиться під загрозою. Саме імміграція в цілому, добровільна чи примусова, легальна чи нелегальна, становить цю загрозу, доти, поки іммігранти створюють виклик ідентичності держави перебування не соціалізуючись в ній, а відстоюючи власні елементи ідентичності [15].

Окреслена вище небезпека, що походить від міграційних потоків, для суспільної безпеки держави не є об'єктивною та загальною загрозою. Це скоріше суб'єктивна загроза, яка залежить від того, як держава, що приймає мігрантів визначає себе. Наприклад, деякі держави можуть розглядати мультикультуралізм як небажаний, а інші держави можуть пишатися своїм культурним різноманіттям. Як пояснили дослідники Хейслер і Лейтон-Генрі, в період після Другої світової війни і, особливо, після закінчення холодної війни, більшість європейських держав зазнали трансформації від досить однорідних держав, члени яких, як правило, були пов'язані загальним почуттям культурної та етнічної ідентичності, до різнорідних держав, що складаються з представників різних національних груп. У цих випадках імміграція може розглядатися як соціальна загроза безпеці, оскільки вона кидає виклик традиційній національній ідентичності держави її основним цінностям, що, в залежності від масштабів, буде загрожувати не лише окремим державам, а й системам відносин в регіонах [15].

З іншого боку, держави, що традиційно приймають мігрантів, такі як Канада, наприклад, мають більш помірковане ставлення до особливостей своєї національної ідентичності, а тому можуть бути більш толерантними та сприймати варіації мов, релігій, культур тощо як норму та підтримувати свою політику мультикультуралізму. Унікальна історія кожної держави впливає на їхню імміграційну політику, а також на те, чи сприймається імміграція загрозою для суспільства. Наприклад, хоча Канада підтримує політику

мультикультуралізму з 1971 р., яка спрямована на збереження ідентичності своїх багатонаціональних груп, у Німеччині спостерігається тенденція підтримувати соціалізацію та асиміляцію свого іммігрантського населення [15].

Тим не менш, не дивлячись на відмінності у сприйняття міграції як загрози, існують погляди, наприклад дослідника Хайсмена, які говорять про те, що Шенгенська угода та Дублінська конвенція пов'язують міграційні процеси із тероризмом, міжнародною злочинністю та необхідністю підсилення прикордонного контролю. З часу терактів 11 вересня імміграція займає чільне місце у програмі боротьби з тероризмом; уряди посилили імміграційну політику, пов'язуючи імміграцію з терористичною діяльністю. У США імміграція відразу стала питанням національної безпеки. Президент Буш швидко висунув стратегію боротьби з тероризмом за допомогою більш жорсткої імміграційної політики, а Служба імміграції та натуралізації США була включена до Департаменту національної безпеки. Таким чином, США сформували тренд на інституціоналізацію проблематики міграції як загрози системі безпеки. Через шість тижнів після 11 вересня було підписано Закон США про патріотів, який посилив прикордонний контроль, посилив нагляд за іноземними громадянами в Сполучених Штатах і дозволив уряду затримувати, переслідувати та депортувати іноземців, яких підозрюють у терористичній поведінці. Іміграційна політика та прикордонний контроль стали інструментами «війни з терором». Кілька вчених підтримують думку, що імміграційна політика повинна бути обмежена для захисту внутрішньої безпеки держави перебування та загальної системи безпеки в регіоні. Наприклад, дослідник Стоффман стверджує, що через високий рівень імміграції до Канади кожен «новачок» не може бути ретельно перевірений; отже, до країни потраплятимуть небезпечні люди. Хоча це питання все ще залишається дискусійним [15].

Неможливо ігнорувати вплив міжнародного тероризму на розвиток міграційно-безпекової зв'язки. Нинішній стан терористичної загрози в середині Європейського Союзу (особливо після терактів останніх декількох десятиліть у Лондоні, Мадриді, Барселоні, Стокгольмі тощо), може призвести до подібної

ситуації, яка сталася в США після 11 вересня, з включенням питань імміграції в програму боротьби з тероризмом. Дійсно, це була одна з причин, чому міграція стала інтенсивним об'єктом аналізу безпеки.

Тероризм формує громадську думку щодо міграції, що обґрунтовує необхідність кращого розуміння тероризму та релігії. Якщо цього не зробити, можна припустити, що будь-який мусульманин може бути потенційним терористом, що може спричинити ісламофобію всередині Європи, оскільки, схоже, дані підтверджують, що мусульмани страждають від вищого рівня дискримінації в західних демократіях порівняно з іншими релігійними меншинами, починаючи з 2001 року.

Політичні дії та засоби масової інформації є ключовими елементами для деконструкції цих асоціацій між імміграцією та тероризмом, а також між імміграцією та злочинністю, заохочуючи таким чином більшу толерантність та прийняття. Секьюритизація імміграції є як результатом, так і причиною екстремістських наративів усередині правих політичних партій. Збільшення імміграційних потоків повинно посилити інтеграційну політику та наративи, щоб уникнути зростання правого популізму у відповідь на незбалансовану імміграцію в крайніх правих та євроскептичних партіях, які знаходять у контексті постеконOMICНОЇ кризи новий невдоволений електорат, готовий підтримати консервативний підхід до міграційних питань.

Крім того, підняття крайніх правих партій з популістськими наративами може сприяти розвитку соціальних рухів з радикальними фракціями, які, можливо, охочіше проводять теракти або беруть участь у вербуванні джихадистів, знаходячи свою легітимність всередині соціальних рухів, що походять від цієї зміни в політичних системах країн-членів.

Історично склалося так, що більшість національних держав визначають себе в етнічному, а не в громадянському відношенні, забезпечуючи мало місця для етнічного та культурного різноманіття. У наш час ідентичність може не відповідати кордонам національного суверенітету, що спричиняє реконцептуалізацію традиційної національної ідентичності, пов'язаної з

національністю. Крім того, беручи до уваги дані про іноземне населення (%) та валовий рівень еміграції / імміграції, можна зробити висновок про різну залежність від міграції серед країн-членів. Це робить важливим аналіз сучасних рівнів етнічно-релігійної роздробленості в державах-членах ЄС. Вищий рівень етнічної, релігійної або культурної фрагментації здається очевидним у країнах Східної Європи, але вони також присутні в Західній Європі в таких країнах, як Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург, Іспанія чи Великобританія [3].

Подібно до того, як міграційні процеси було пов'язано із тероризмом, так само їх пов'язали із збільшенням рівня злочинності, що призвело до сприйняття, даного явища як загрози суспільної безпеки. Особливо актуальним це питання стає сьогодні, коли кордони в середині окремих регіонів розмиваються [15].

Американський дослідник С. Гантінгтон, який акцентує увагу на багатополосності та поліцивілізійності сучасних міжнародних відносин акцентував увагу на тому, що в сучасному світі не ідеологічні, економічні або політичні, а саме культурні відмінності між людьми будуть відігравати основну роль у процесах розбудови системи відносин. І не дивлячись на те, що національна держава залишається основним гравцем на міжнародній арені, в світі, що глобалізується саме цивілізаційний чинник виступає у якості наріжного каменю взаємовідносин [25].

На думку С. Гантінгтона, світовий порядок у ХХІ ст. визначатиметься взаємодією різних культур-цивілізацій, межі яких збігаються з межами ареалів поширення певних мов і стилів життя. Цивілізацію дослідник визначає як найвище культурне утворення, що поєднує людей на основі самоідентифікації та спільності таких елементів культури, як мова, релігія, звичаї тощо. У новому світовому порядку лінії «культурних розломів» – кордони між цивілізаціями – стають тими найважливішими межами, уздовж котрих і є можливим виникнення основних конфліктів у глобальній політиці, які С. Гантінгтон називає «зіткненням цивілізацій». Застосовуючи свою теорію до аналізу сучасних міграційних процесів, учений відзначає їхні негативні риси:

1. Міграція стає самонаростаючим процесом.

2. Нові іммігранти приїждять в основному з незахідних суспільств.
3. Серед мігрантів рівень народжуваності є значно вищим, ніж у представників титульних націй.
4. Іммігранти створюють свої земляцькі громади, які не інтегруються в культури, що їх прийняли.
5. У жителів Заходу розвиваються фобії відносно мігрантів.
6. На Заході (особливо в Європі) з'явилися праворадикальні антиімміграційні партії.

Схожі побоювання висловлює й Зб. Бжезінський. Його бачення ситуації можна виразити такими тезами:

1. Міграція починає змінювати соціально-культурну структуру Заходу.
2. Незабаром ЄС буде змушений відродити практику комплектування збройних сил з-поміж мігрантів-найманців.
3. Етнічні лобі вже сьогодні реально впливають на зовнішню політику західних країн.
4. Рано чи пізно у всіх західних країнах певна расова або етнічна меншість зможе посісти домінуюче становище в системі влади.

Один із провідних ідеологів правого крила Республіканської партії США П. Б'юкенен у 2002 р. випустив книгу «Смерть Заходу», у котрій розвинув тезу О. Шпенглера про внутрішню кризу європейської цивілізації, причини якої він вбачає у дехристиянізації США і держав Європи, зниженні народжуваності, розпаді суспільства на конфліктуючих етнічних, конфесіональних та інших співтовариствах й групах [25].

Під час міграційної кризи 2015 року окремі політичні діячі та держави Європейського Союзу ледве встигали за власними змінами риторики стосовно ситуації що склалася на той момент. Франція, Скандинавські держави, Італія та Німеччина аналізували дану кризу в категоріях чергового випробування для європейських цінностей та спільності Європи. В свою чергу Чехія, Польща, Угорщина, Словаччина, Литва, Латвія та Естонія розглядали цю ситуацію як загрозу національній безпеці [32].

Більш того, ця криза стала серйозною гуманітарною катастрофою через яку загинула велика кількість людей в спробах потрапити на території Європейського Союзу подолавши Середземне море з держав Близького Сходу та Африки. Відповідно до даних Міжнародної організації з міграції ООН (МОМ), в 2017 р. понад 3 тисячі осіб загинули або пропали безвісти під час спроби перетнути Середземне море, у 2019 р. – понад 1 тис. Загалом, за період 2014-2019 рр. Середземне море забрало життя близько 20 тис. осіб, що прагнули потрапити до Європи [32].

Починаючи з 2012 року держави Європейського Союзу відслідковували військові кампанії в Сирії, громадянське насильство в Іраку, військові конфлікти в Центральній Африці, Південному Судані та Дарфурі. У щорічному звіті Європейського агентства прикордонної та берегової охорони за 2015 рік визнано, що бойові дії в Сирії створили наймасштабнішу кризу біженців з часів Другої світової війни, аргументуючи це тим, що більшість виявлених на кордонах мігрантів, які надалі зробили запит про надання притулку в Європейському Союзі прибули із Сирії [11].

І проблема полягає в тому, що ця ситуація продовжується. Загалом 3123 мігрантів та біженців прибули до Європи різними сухопутними та морськими шляхами у травні 2020 року, що на 88 відсотків більше ніж 1658 зареєстрованих у попередньому місяці (квітні 2020 року). Кількість прибулих, зареєстрованих у Європі, за перші п'ять місяців 2020 року становила 23 422 осіб, що на 24 відсотки менше, ніж прибулих, зареєстрованих у тому ж періоді минулого року (30 924), і на 31 відсоток менше, ніж прибулих у період з січня по травень 2018 року (44 924) [11].

У травні 2020 року на Центрально-Середземноморському маршруті було зареєстровано 1726 (55%), які прибули морем до Італії та Мальти. Ще 1105 прибулих зареєстровано на західно-середземноморському маршруті (35%), що веде до Іспанії за той самий період, і 292 були зареєстровані у Болгарії та Греції по східно-середземноморському маршруту (лише 9% від загальної кількості зареєстрованих прибулих до Європи). Отже, це вже другий з лютого 2019 року

шлях до Східного Середземномор'я, який перевершують як Західне, так і Центральне Середземномор'я, як основний шлях, який проходять мігранти та біженці, що направляються до Європи морським та наземним транспортом. У тому ж звітному періоді минулого року (травень 2019 р.) Східно-Середземноморський маршрут був зафіксований як найактивніший маршрут із 4230 прибуттями (58% від загальної кількості), за ним йшов Західно-Середземноморський маршрут з 1 972 зареєстрованими прибуттями (27%) та центрально-середземноморський маршрут із зареєстрованими 1158 прибулими (16%). У травні 2018 року 40 відсотків усіх прибулих до Європи було зареєстровано на маршруті Східного Середземномор'я (5143), тоді як прибуття на Центральне Середземномор'я становило 3963 (30%) та на західному Середземномор'ї 3937 (30%) [11].

Влада Італії повідомила про 1654 прибуттів у травні 2020 року. Прибуття за цей період значно збільшилось у порівнянні з квітнем 2020 року (671) і було більш ніж у два рази більше, ніж 782 прибулих, зареєстрованих у травні 2019 року, але було майже втричі менше, ніж 3963 прибуття до Італії у травні 2018 р. Найбільш часто зареєстрованими національностями мігрантів, що прибували до Італії морем у 2020 р., на сьогоднішній день були Бангладеш (19%) та Кот-д'Івуар та Туніс (по 13%), за ними слідує Судан (8%), Алжир (7%), Марокко (6%) та інші країни Африки та Південної Азії. За офіційними даними, близько 38 відсотків усіх прибулих до Італії вилетіло з Тунісу, 36 відсотків - з Лівії, а решта - з Алжиру (22%), Греції (3%) та Албанії (1%). Крім того, у травні 2020 року на Мальті було зареєстровано 72 прибулих, що трохи більше, ніж 66 прибулих, зареєстрованих у попередньому місяці (квітень 2020). За наявними даними національних органів влади, Судан був найбільшою державою громадяни якої прибували до Італії. Станом на 2020 рік відсоток складав 32%, за ним слідують Бангладеш (16%) та Сомалі (14%) [11].

У травні 2020 року в Іспанії було зареєстровано 1105 мігрантів та біженців, що на 34 відсотки більше порівняно з попереднім місяцем (824 у квітні 2020 року), на 43 відсотки менше 1 972 зареєстрованих у травні 2019 року та

приблизно в чотири рази менше ніж 3937 зареєстрованих у той самий період 2018 року. Серед загальної кількості прибулих до Іспанії в 2020 році 83 відсотки прибули морем: це включає 34 відсотки загальної кількості прибулих на Канарські острови, 49 відсотків на узбережжя півостровів регіону Мурсія та Комунідад Валенсіяна та до Балеарських островів та 1 відсоток до автономного міста Сеута. Решта 17 відсотків прибули наземним транспортом до автономних міст Мелілья (15%) та Сеута (2%) на північному узбережжі Африки. Згідно з наявними даними Міністерства внутрішніх справ Іспанії, найпоширенішою країною походження серед прибулих морським транспортом у 2020 році був Алжир (30%), далі йшли Марокко (13%), Гвінея (12%), Малі (10%), Кот-д'Івуар (9%), Сенегал (6%) та інші [11].

Як наслідок, міграційна криза загрожує фундаментальним здобуткам ЄС, передовсім існуванню зони вільного пересування (до відновлення контролю на внутрішніх кордонах ЄС вдавалися Австрія, Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія, Словенія, Угорщина, Швеція). В умовах кризи активізуються крайні політичні сили (наприклад, у Франції ультра права партія Народний фронт отримала в першому раунді місцевих виборів у грудні 2015 р. 28 % голосів), відбувається радикалізація настроїв частини населення (в 2015 р. в Німеччині було зафіксовано 747 нападів на житло мігрантів, у т.ч. 222 випадки із завданням тілесних ушкоджень²), що загрожує ростом ксенофобії та расизму. Імміграція, за даними Євробарометру, перетворилася на найбільш болючу проблему для європейців, залишивши позаду економічні труднощі та безробіття. А керівництво Євросоюзу проголосило регулювання міграції одним із 10 основних пріоритетів [36].

Основним фактором, що впливає на зростання кількості шукачів притулку, є війна в Сирії. Якщо виключити цю країну з обрахунків, то з 2011 року зростання відбулося лише на рівні 5% (+ 500 тис. осіб). З 2012 року кількість сирійських біженців зросла більш ніж у 30 разів: 23,4 тис. на кінець 2012 та 799,9 тис. на кінець 2015 року. За межами ЄС конфлікт в Сирії найбільше вплинув на

Туреччину (1,8 млн зареєстрованих біженців), Ліван (1,2 млн), Йорданію (628 800), Ірак (251 300) та Єгипет (131 900) станом на середину 2015 року [44].

Криза з біженцями розколює Європу. 43% всіх заяв про надання притулку, поданих в першій половині 2015 р. до ЄС, довелося на Німеччину. Саме вона і ще три інших європейських держав приймають практично всіх біженців. У багатьох країнах, особливо в Східній Європі, уряду, та й самі жителі, виступають проти прийому біженців і мігрантів [29].

Обов'язковий розподіл квот, запропонований Європейською комісією в рамках «надзвичайного механізму», відкидають не тільки держави Східної Європи, а й такі країни, як Великобританія (до моменту BREXITу), Ірландія і Данія. Більшість країн ЄС побоюються, що нинішні «надзвичайні» квоти в майбутньому може бути закріплені в новому механізмі постійного розподілу [29].

Ангела Меркель зажадала більшої солідарності європейців. Але ці заклики не мають особливого ефекту. Канцлер ФРН ніколи не була така безпорадна в своєму політичному житті, як сьогодні. Методи розподілу біженців, які підходять для нинішньої ситуації, можуть бути досягнуті тільки шляхом загального консенсусу, що представляється маловірогідним. Простіше кажучи, це означає, що на Німеччину, можливо, доведеться непропорційно велике число біженців, в той час як інші країни продовжать ухилятися від виконання своїх обов'язків [29].

На думку глави МЗС Угорщини Петера Сійярто, велику відповідальність за масовий приплив мігрантів несе Греція через відсутність належного контролю за кордоном. «Так, звичайно, це відповідальність Греції, тому що вона не захищає кордони. Більш того, вона навіть не реєструє мігрантів. Не повинно бути такого, щоб мігранти прибували до Угорщини, не будучи зареєстрованими. Це величезна проблема. Всі члени ЄС повинні дотримуватися статуту спільноти», - сказав Петер Сійярто. Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан критикує «невдалу міграційну політику» ЄС і відсутність захисту зовнішніх кордонів. «Ось чому ми будуємо паркани в Угорщині. Ми не робимо це для задоволення,

а тому, що це необхідно. Захист кордонів є першим і найважливішим питанням». Президент Чеської Республіки Мілош Земан заявив, що «ніхто тут біженців не запрошував», і додав, що його країна може прийняти більше українських біженців, тому що вони «можуть краще інтегруватися в суспільство на відміну від мусульман» [29].

Через це, держави намагаються приймати більше мігрантів з держав Східної Європи, замість того, щоб адаптувати представників мусульманських спільнот. Розглянемо кейс України та Польщі. Почнемо з того, що за даними Євростату в минулому році більш 750 тисяч українців в'їхало на території Європейського Союзу з метою довготривалого перебування. І за цим показником українці випередила всі інші нації із наступними показниками: громадяни Марокко – близько 140 тисяч осіб та індуси – близько 130 тисяч осіб [39].

Для майже 90% відсотків українців цей перший, тривалий в'їзд до території Європейського Союзу був безпосередньо пов'язаний із працевлаштуванням на території інтеграційного об'єднання. І з цих 90% майже 550 тисяч трудових мігрантів припало на сусідню Польщу. В свою чергу Республіка Польща займала станом на 2019 рік перше місце серед тих держав Європейського Союзу, яка влаштовує на роботу нерезидентів, що, в свою чергу, пов'язано із тим, держава сама є донором робочої сили для інших європейських партнерів [39].

Відповідно до матеріалів, що висвітлює Міністерство закордонних справ республіки Польща, у 2019 році консульства держави видали українцям близько 900 тисяч віз, з яких майже 90% є національними. Що свідчить про наміри або навчатися або працювати, бо саме для цього у Польщі необхідно отримувати національну візу [39].

Станом на січень 2020 року, відповідно до інформації польського Управління з питань іноземців, мали посвідку на тимчасове перебування на території Польської Республіки близько 250 тисяч громадян нашої держави [39].

За підрахунками економістів Національного банку Польщі, 11% зростання польського ВВП у період з 2014 по 2018 роки пов'язано із залученням мігрантів до виробничого процесу на підприємствах (переважно з України) [39].

За даними Головного статистичного управління Польщі, в порівнянні із 2014 роком у 2020 році кількість громадян України, які перебувають на території Польщі зросла з 300 тисяч до 1,3 мільйонів громадян [39].

При цьому, дані тренди пов'язані не лише із трудовою міграцією українців. Ця проблематика також відноситься й до відтоку молоді з метою отримання освіти. За даними дослідження CEDOS «Українське студентство в Польщі: політика залучення, інтеграції та мотивації і плани студентів», відповідно офіційних статистичних даних польської сторони, число студентів та випускників у Польщі, що є вихідцями з України постійно зростає. У 2012/2013 навчальному році було зафіксовано 9747 українських студентів, а вже в 2013/2014 це число зросло до 15123. Наступного навчального року було прийнято 23392 українських студентів, у 2015/2016 — 30589. Станом на 2016/2017 у польські університети було прийнято вже 35584 українських студентів. Аналогічна тенденція зростання стосується українських випускників: у 2012/2013 з польських університетів випустився 1641 студент, у 2013/2014 — 2163, у 2014/2015 — 3380, а в 2015/2016 було вже 4526 українських випускників [30].

Деякі українці, що мігрують до Польщі, мають польське коріння і відтак мають право на так звану Карту поляка. Для цієї групи існує окремий статистичний звіт, який показує, що в 2012 році було прийнято 1570 студентів і з Картою поляка, в 2013 — 1993, в 2014 — 2549, у 2015 — 3616. Дані за 2016 рік свідчать, що у Польщі навчаються 3520 українських студентів із Картою поляка, тобто більш ніж у двічі більше, ніж у 2012. Ці дані показують велике зростання у кількості українців у Польщі після Євромайдану 2013-2014 років. Також варто зазначити, що відповідно до даних Міністерства науки та вищої освіти Польщі у 2017 році 1857 українських студентів отримували стипендії. Це понад 60% від усіх іноземних студентів, які отримують стипендії в Польщі [30].

Звісно, дані цифри можна трактувати по різному і робити різні висновки. Але проаналізувавши їх можна побачити стійку тенденції збільшення кількості українських мігрантів на території Польщі, що викликано, в першу чергу, лібералізацією міграційного законодавства в цій державі у зв'язку із основними тенденціями: з одного боку це міграція власних громадян да інших держав, а з іншого боку, можна припустити, що соціалізація громадян України в Польщі відбувається менш болісно для польського суспільства, а ніж представників інших культур.

Тим не менш, існує й інший погляд на ситуацію із впливом міграції на особливості розбудови відносин, і це приклад азійського регіону.

Коли включається міжнародна мобільність студентів або мобільність для підготовки навичок, а також пересування висококваліфікованих, карта міграції людей стає все більш складною з потоками, що йдуть у різних напрямках, і виникають регіональні центри. Світові тенденції до свободи пересування в (суб) регіональних умовах також досягли Азії, де полегшення подорожей, наприклад, звільнення від візових вимог, впроваджується АСЕАН поетапно і вже деякий час існує між сусідніми державами [12].

Деякі країни, як правило, найменш розвинені в регіоні, зазвичай класифікуються як переважно «відправники мігрантів»: Бангладеш, Бірма, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Непал, Пакистан, Філіппіни та Шрі-Ланка. І навпаки, найбільш розвинені зазвичай трактуються як країни імміграції: Японія, Сінгапур, Південна Корея та Тайвань. Інші країни із середнім рівнем доходу відчують як значний приплив, так і значний відтік: Індія, Китай, Малайзія та Таїланд. Як відомо, із зростанням розвитку країни еміграції стають головним чином країнами, що приймають мігрантів (наприклад, Південна Корея), і фактично потоки змінилися з 1950-х до 1960-х років у ряді країн Азії.

Згідно з останнім виданням звіту Азійського банку з розвитку щодо Азійської економічної інтеграції, Азія залишається найбільшим континентом, який є джерелом міжнародних мігрантів у світі. За даними цього звіту – кожний третій мігрант у світі є вихідцем із Азії. Кількість азіатських мігрантів стабільно

зростає і станом на 2019 рік становить близько 87 млн. осіб. В звіті зазначено, що провідними державами, які є джерелом мігрантів в регіоні виступають Китайська Народна Республіка (5,2 млн. осіб), Російська Федерація (3,8 млн. осіб) та Бангладеш (3,7 млн. осіб). Основними мотиваційними чинниками для такого високого рівня міграційних потоків виступають наявні в регіоні конфлікти та прагнення покращити економічний та соціальний статус, а також отримання освіти. Серед «неочевидних» чинників, що спонукає до міграції азійський банк розвитку виділяє кліматичні зміни, а саме проблема глобального потепління та неможливість, наприклад, обробляти землю на певних територіях регіону [33].

Більшість азійських мігрантів в основному представлені напів- та низько кваліфікованою робочою силою, такі як, наприклад, покоївки, прибиральниці, робітники, що працюють на заводах, будівельних майданчиках тощо [33].

Сучасний стан розвитку регіону також виступає у якості спонукаючого чинника для міграції. Наприклад, Асоціація держав Південно-Східної Азії сформувала систему угод, яка передбачає вільний потік кваліфікованої робочої сили між державами-члена об'єднання [33].

Економіст Міта Адгісті підрахував, що загальний економічний ріст АСЕАН може збільшитися на 7,1% до 2025 року, якщо країни-члени вживатимуть заходів для підтримки міграції, таких як вдосконалення інформації про ринок праці, надання мовної та кваліфікаційної підготовки, спрощення адміністративних вимог та розширення загального спектру прав для напівкваліфікованих робітників [33].

Австралійська тихоокеанська схема співпраці, що стартувала в липні 2018 року, дозволяє громадянам Кірібаті, Науру, Самоа, Соломонових островів, Тувалу та Вануату скористатися можливостями низької та напівкваліфікованої роботи в сільській та регіональній Австралії на строк до трьох років. Схема буде розширена на більше тихоокеанських острівних країн, оскільки Австралія сподівається заповнити дефіцит робочої сили в містах та на фермах, а в процесі стимулюватиме більшу економічну активність у віддаленні від основних прибережних центрів населення.

У 2019 році Японія заявила про намір розпочати видачу понад чверті мільйона п'ятирічних віз для працівників у 14 секторах, які відчують серйозний дефіцит робочої сили, включаючи обслуговування, будівництво, сільське господарство та суднобудування. Окрема нова візова категорія для висококваліфікованих робітників надасть дозвіл на тривале перебування та право залучати сім'ї до країни.

При цьому ці дві держави – не єдині держави в регіоні, які потребують більше робочої сили. The Economist повідомляє, що держави Східної Азії повинні будуть імпортувати 275 мільйонів людей у віці від 15 до 64 років до 2030 року, щоб підтримувати стабільну частку населення в працездатному віці. Малайзії, В'єтнаму, Сінгапуру, Таїланду та КНР будуть потрібні працівники, а Бангладеш, Індія, Індонезія, М'янма та Філіппіни можуть стати донорами цієї робочої сили через її наявний надлишок сьогодні [33].

Тому не дивно, що тема управління міграційними потоками неодноразово виникала та обговорювалася в контексті імплементації її у процес розробки географічних, економічних, політичних, інституційних, демографічних політик окремих азійських держав та регіональних утворень в цілому.

Як видно з досвіду інших регіонів, міграція регулюється як формально, так і неформально. Дії та рішення, що здійснюються установами щодо способів управління та вироблення політики, що регулює міграцію, не обов'язково враховують потребами мігрантів та їх досвід, а керуються виключними інтересами тих держав, що приймають мігрантів.

Як правило, самоорганізація громадянського суспільства, зокрема здатність мігрантів самоорганізовуватись та представляти себе, привертають увагу та доносять інформацію стосовно наявних проблем до тих, хто приймає рішення з цієї проблеми.

Це особливо життєво важливо для найбільш виключених і вразливих мігрантів: низькокваліфікованих, тимчасових трудових мігрантів – багато з яких працюють на домашній роботі, сектор все ще вважається «неформальним» - та

шукачів притулку, які не мають шансів бути офіційно визнаними як біженці в, наприклад, Південно-Східній Азії.

Звичайною темою, яка впливає із складної картини «ландшафту міграції» в азійському регіоні, є центральний аспект роботи, зайнятості та розвитку кваліфікації (включаючи навчання). Забезпечення засобів для існування, пошук кращого життя, соціальна мобільність, краща освіта та розвиток навичок – все це прагнення, яке зосереджується на отриманні доходу та роботі. Сільські – міські, національні – міжнародні, гендерні, низькокваліфіковані, висококваліфіковані та біженці: усі ці міграційні потоки пов'язані з необхідністю та бажанням брати участь у роботі та отриманні доходу, набутті нових навичок та подальшій освіті – для себе чи членів своєї родини, тобто наступного покоління [12].

З метою боротьби із прямими та опосередкованими загрозами міжнародній безпеці, що походить від міграції в рамках ООН відбулися наступні події. 19 вересня 2016 року глави держав та урядів 193 держав-членів ООН зібрались на Генеральну Асамблею ООН, щоб обговорити теми, пов'язані з міграцією та біженцями на глобальному рівні. Прийняття Нью-Йоркської декларації щодо біженців та мігрантів визнало необхідність комплексного підходу до міграції. Як результат, держави-члени ООН погодились співпрацювати у розробці Глобального договору про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію (GCM), прийнятого на міжурядовій конференції з питань міжнародної міграції 10 грудня 2018 року в Марокко. Нью-Йоркська декларація щодо біженців та мігрантів також запустила окремий переговорний процес щодо Глобального договору про біженців [5].

В загальному вигляді даний документ закликає [5]:

- захищати безпеку, гідність, права людини та основні свободи всіх мігрантів, незалежно від їх міграційного статусу, та у будь-який час;
- підтримувати країни, що рятують, приймають та приймають велику кількість біженців та мігрантів;

- інтегрувати мігрантів - з урахуванням їхніх потреб та можливостей, а також тих, що приймають громади - в рамках та плануванні гуманітарної допомоги та допомоги на розвиток;
- боротися з ксенофобією, расизмом та дискримінацією щодо всіх мігрантів;
- розробити за допомогою державного процесу неонов'язкові принципи та добровільні настанови щодо поводження з мігрантами у вразливих ситуаціях; і
- посилити глобальне управління міграцією, в тому числі шляхом включення МОМ у сім'ю ООН та шляхом розробки Глобального договору про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію.

Отриманий в результаті Глобальний договір про безпечну, впорядковану та регулярну міграцію є першим міжурядовим переговорним документом, підготовленим під егідою ООН, який охоплює всі аспекти міжнародної міграції цілісно та всебічно.

РОЗДІЛ 3. COVID-19 та міграційні процеси в світі: вплив на міжнародні відносини

Пандемія хвороби коронавірусу 2019 (COVID-19) забрала мільйони життів. Це серйозно зашкодило економіці світу. Очікується, що наслідки пандемії підуть набагато далі. Вірус загрожує функціонуванню національної та міжнародної політики. Так чи інакше, всі основні складові міжнародного порядку сьогодні піддаються переосмисленню. Генрі Кіссінджер, колишній державний секретар США, наголошував на тому, що епідемія коронавірусу назавжди змінить світовий порядок.

У 2020 році пандемія COVID-19 різко вплинула на всі форми мобільності людей, включаючи міжнародну міграцію. По всьому світу закриття національних кордонів та серйозні порушення міжнародних подорожей змусили сотні тисяч людей скасувати або відкласти плани виїзду за кордон. Сотні тисяч мігрантів опинились в скрутних обставинах, не маючи можливості повернутися до своїх країн, тоді як інші були змушені повернутися до своїх країн раніше, ніж планувалося, коли можливості для роботи дуже швидко зникли.

Минулий та сучасний досвід показує, що заходи реагування на кризи не можуть ефективно включати мігрантів, якщо вони активно не розглядають основні умови вразливості, пов'язані з міграційним статусом та імміграційною політикою, соціально-економічним становищем мігрантів та ксенофобією.

Виключення мігрантів із заходів з підвищення обізнаності та профілактики COVID-19, скринінгу та тестування, а також адекватного лікування та подальшого спостереження підриває ефективність відповідних зусиль щодо охорони здоров'я.

Вплив, який зазнають окремі мігранти, буде ключовим фактором, що визначає ширші демографічні, соціальні та економічні тригерні точки в розвитку регіонів.

Центральне місце мігрантів у соціальній, культурній та економічній структурі нашого глобалізованого світу свідчить про те, що лише всеохоплюючі

підходи допомагають захищати та просувати права кожного, ідеї здоров'я та добробуту, можуть дозволити громадам та суспільствам ефективніше реагувати на цю кризу та зменшувати ризик майбутніх.

В контексті міграційних потоків можна виділити наступні тенденції:

- Незважаючи на обмеження пересування в результаті закриття кордонів та заходів блокування, оскільки значна частина міграції в регіонах є мимовільною або вимушеною, не слід вважати, що вона повністю зупинилася під час пандемії.

- Під час пандемії підвищуються вразливі місця, що охоплюють цикл міграції, такі як ризики втрати робочих місць; зниження рівня оплачуваної домашньої зайнятості для жінок; надмірне представництво робітників-мігрантів на прифронтових роботах; безстрокове затримання; відсутність оперативний доступ до документації, необхідної для охорони здоров'я; погані житлові умови; та стигматизація репатріантів у їхніх громадах, особливо під час повернення із таких держава як США або Велика Британія.

- Пандемія ставить конкретні проблеми управління міграцією в регіоні з точки зору низки невирішених ситуацій для мігрантів. Вони стосуються не лише гуманітарної, соціальної та економічної сфер, які суттєво впливають на жінок, але також до питань здоров'я та проживання.

- В умовах пандемії виникає роздвоєність, пов'язана з поширеністю моделі, що відмовляє від життя та нерівномірного розвитку, що контрастує із ситуацією трудових мігрантів, які вносять гнучку та незахищену працю та перебувають на передовій під час кризи, а також мають значний потенціал для сприяння постпандемічному економічному відродженню.

- Національні візові системи та нормативна база щодо міграції встановлюють умови, які перешкоджають доступу нелегальних мігрантів до пільг від різних надзвичайних фондів та інших допомог, що пропонуються у відповідь на пандемію.

- Триваюча криза, як очікується, призведе до зменшення потоку грошових переказів в результаті зростання безробіття в країнах призначення. Однак деякий час неможливо буде правильно проаналізувати ситуацію.

- Обмеження руху - включаючи ті, що перешкоджають поверненню до країн походження - слід розглядати як стандартні процедури охорони здоров'я, а не як заходи управління та контролю за міграцією.

Найпоширеніші типи обмежень для мобільності стосуються осіб, які мають медичні проблеми, осіб, які подорожують із «держав із обмеженим доступом», та тих, хто має національність, яка випадково збігається з країнами з обмеженими можливостями. Міжнародна організація з міграції (МОМ) по суті відстежує повсякденне зупинення глобальних шляхів мобільності. З кожним днем держави стають більш обмежувальними, вимагаючи, щоб більше людей з інших місць перебували на довшому карантині після прибуття. Ці обмеження, ймовірно, триватимуть місяцями, принаймні доти, доки процес прогресування захворювання не буде придушено. Проблема в тому, що цей процес впливає на всі аспекти суспільного життя, починаючи від питань возз'єднання родини, проведення міжнародних самітів та міжнародних спортивних чи культурних заходів закінчуючи механізмами вирішення базових проблем системи міжнародних відносин [23].

До стрімкого зменшення міграційних потоків, спричинених пандемією COVID-19 у 2020 році, кількість міжнародних мігрантів міцно зростала за останні два десятиліття. За різними підрахунками, кількість людей, які проживали за межами країни походження, досягла в 2020 році 281 мільйон, що приблизно дорівнює чисельності всього населення Індонезії, четвертої за чисельністю населення країни світу. У період з 2000 по 2010 рік кількість міжнародних мігрантів у всьому світі зросла на 48 мільйонів, ще 60 мільйонів додалося між 2010 і 2020 роками. Значна частина цього збільшення відбулася за рахунок трудової міграції чи сімейної міграції. Гуманітарні кризи в багатьох частинах світу також внесли свій внесок: кількість біженців та шукачів притулку зросла на 17 мільйонів у період з 2000 по 2020 рік [10].

У Міжнародний день мігрантів Центр знань Європейської комісії з питань міграції та демографії розпочав процес видання власного онлайн-інтерактивного атласу з міграційної проблематики в 2020 році в який було додано сюжет стосовно впливу COVID-19 на міграційні процеси, який охопив показники для всієї земної кулі [8].

В представлено тексті охоплені питання різного характеру, які стосуються сучасної міграції починаючи від загальних статистичних даних та складу міграційних процесів і закінчуючи маршрутами, якими переміщуються міграційні потоки, а також рішення стосовно того коли та чому необхідно починати рух [8].

Через відчутну заборону переміщення через кордони або страх за власне життя або життя свої близьких значна частина мігрантів у світі не змогла прибути до запланованого місця роботи. Також, масовими є випадки, коли мігранти повернулися через пандемію до своєї держави, тим самим залишившись без роботи, місця навчання, можливості возз'єднатися із родиною тощо. Більшість програм трудової міграції було зупинено на не визначений термін, а механізми надання притулку заморожені [8].

З іншого боку, в матеріалі зазначається, що одну з принципових ролей в процесах боротьби із пандемією відіграли саме мігранти, коли вони забезпечували діяльність служб, що були пов'язані із боротьбою із пандемією, а також всіляко підтримуючи і надаючи допомогу різного роду волонтерським рухам. Загалом відмічається, що 13% працівників в 27 державах Європейського Союзу є мігрантами [8].

Взагалі, через пандемію було запроваджено небувалі до сьогодні обмеження на мобільність, що в перспективі можуть мати як короткострокові так і довгострокові наслідки. За інформацією Міжнародної організації з міграції станом на 23 березня 2020 року 174 держави, території чи райони імплементували нові або вдосконалили старі обмеження на пересування через COVID-19 [23].

Керівник неурядової неприбуткової організації Центр стратегічних та міжнародних студій із Вашингтону (Сполучені Штати Америки) Ерол Йойбоке у своїй аналітичній записці «Five ways COVID-19 is changing global migration» запропонував 5 базових тенденцій пандемії, які безпосередньо впливають на міграційні процеси, що в свою чергу, формує опосередкований вплив на функціонування системи міжнародних відносин сьогодні [23]:

- Трудова міграція як базовий двигун економіки, що глобалізується, перестає рухатися.
- Зростає глобальна нерівність
- Використання пандемії в контексті закриття кордонів у якості інструменту політики.
- Зменшення загального рівня мобільності вимушених мігрантів через необхідність опікуватися хворими або вразливими членами сімей або родичами.
- Глобальна міграція все більше відходить у тінь.

Міжнародний неурядовий портал Migration data in Europe аналізуючи вплив пандемії на міграційні процес в Європі акцентує увагу на тому, що COVID-19 дуже сильно вплинув на міграційні потоки та процес переміщення людей в європейському регіоні. Держави Європи мінімізували базові різновиди переміщень як то: міжнародні, внутрішні та транскордонні з метою мінімізації негативного впливу хвороби на громадян своїх держав. Посилаючись на данні Міжнародної організації з міграції за інформацією на червень 2020 року 6 відсотків аеропортів, 25 відсотків сухопутних пунктів перетину кордону та 9 відсотків пунктів пропуску через, так звані, «блакитні кордони» (маються на увазі водні транспортні артерії) були закриті для в'їзду та перетину європейської економічної зони [8].

Аналітики порталу відмічають, що боротьба із хворобою значно знизила процес регулярних перетинів кордону із державами Європейського Союзу. Наведена статистика говорить про те, що станом на квітень 2020 року кількість виявлених не регулярних перетинів кордону в основних пунктах перетину із держава Європейського Союзу впав на 85% і становив приблизно 900 тисяч

одиниць. Цей показник вважається найнижчим з моменту 2009 року, коли Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) почало відслідковувати статистичні дані [8].

Пандемія COVID-19 та її соціально-економічні наслідки становлять великий ризик для мігрантів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, відповідно до звіту ООН. Вони частіше стикаються з вірусом, не мають доступу до медичного обслуговування та інших основних послуг, опиняються в країнах, які не мають роботи та соціального захисту, і стикаються з наростаючою ксенофобією. Однак, як основні працівники та постачальники грошових переказів, мігранти також мають ключове значення для кращого одужання.

На відміну від громадян, мігранти, як правило, не були включені до положень соціального забезпечення, таких як страхування на випадок безробіття чи підтримка доходів. Також мігранти зазнали непропорційних наслідків через закриття кордонів та блокування, що робить багатьох вразливими до експлуатації та зловживань.

Це виключення мігрантів створює серйозні загрози їхнім правам та добробуту. Зусилля щодо скорочення бідності в регіоні, ймовірно, також будуть впроваджуватися, як і зусилля з побудови більш сильних, всеохоплюючих та стійких громад. Грошові перекази мігрантів в Азіатсько-Тихоокеанський регіон, які зросли з 183 млрд. Доларів у 2009 році до 330 млрд. Доларів у 2019 році, скоротились через спалах COVID-19, залишивши багато домогосподарств мігрантів без основного джерела доходу [1].

Ці висновки є одними з ключових висновків Азіатсько-Тихоокеанського звіту про міграцію 2020 року, опублікованого в Міжнародний день мігрантів. Звіт був підготовлений Економічною та соціальною комісією ООН для Азії та Тихого океану та Регіональною мережею ООН з міграції для Азіатсько-Тихоокеанського регіону [1].

«Сьогодні кількість міжнародних мігрантів до регіону, з і всередині регіону є найбільшою за всі часи. Безпечна, впорядкована та регулярна міграція може зменшити вразливість мігрантів та суспільств до негативних наслідків

COVID-19 та майбутніх пандемій та допоможе відновити кращі та стійкіші громади», - сказала заступник Генерального секретаря ООН та виконавчий секретар Економічною та соціальною комісією ООН для Азії та Тихого океану Арміда Салсія Алісджахбана. «Більше регіональне та субрегіональне співробітництво у сфері міграції сприяло б більш ефективному реагуванню на COVID-19 та максимізувало переваги міграції для всіх» [1].

Звіт показує, що міжнародна міграція з країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону та між ними зросла за останні 30 років. Кількість мігрантів у регіоні зросла з 52 мільйонів у 1990 році до 65 мільйонів у 2019 році. Майже 107 мільйонів людей з Азії та Тихого океану проживали за межами своїх країн народження у 2019 році, що еквівалентно 2,2 відсоткам від загальної кількості населення регіону, найбільший у світі регіон походження мігрантів не дивлячись на наявність пандемії та карантинних обмежень. Більшість зареєстрованих мігрантів - це працівники-мігранти, що сприяє сталому розвитку в країнах походження та призначення [1].

Незважаючи на те, що мігранти є серед вразливих груп населення, які найбільше постраждали від COVID-19, пандемія також підкреслила їх стійкість і невикористаний потенціал для довгострокової діяльності в галузі розвитку, зазначають експерти [5].

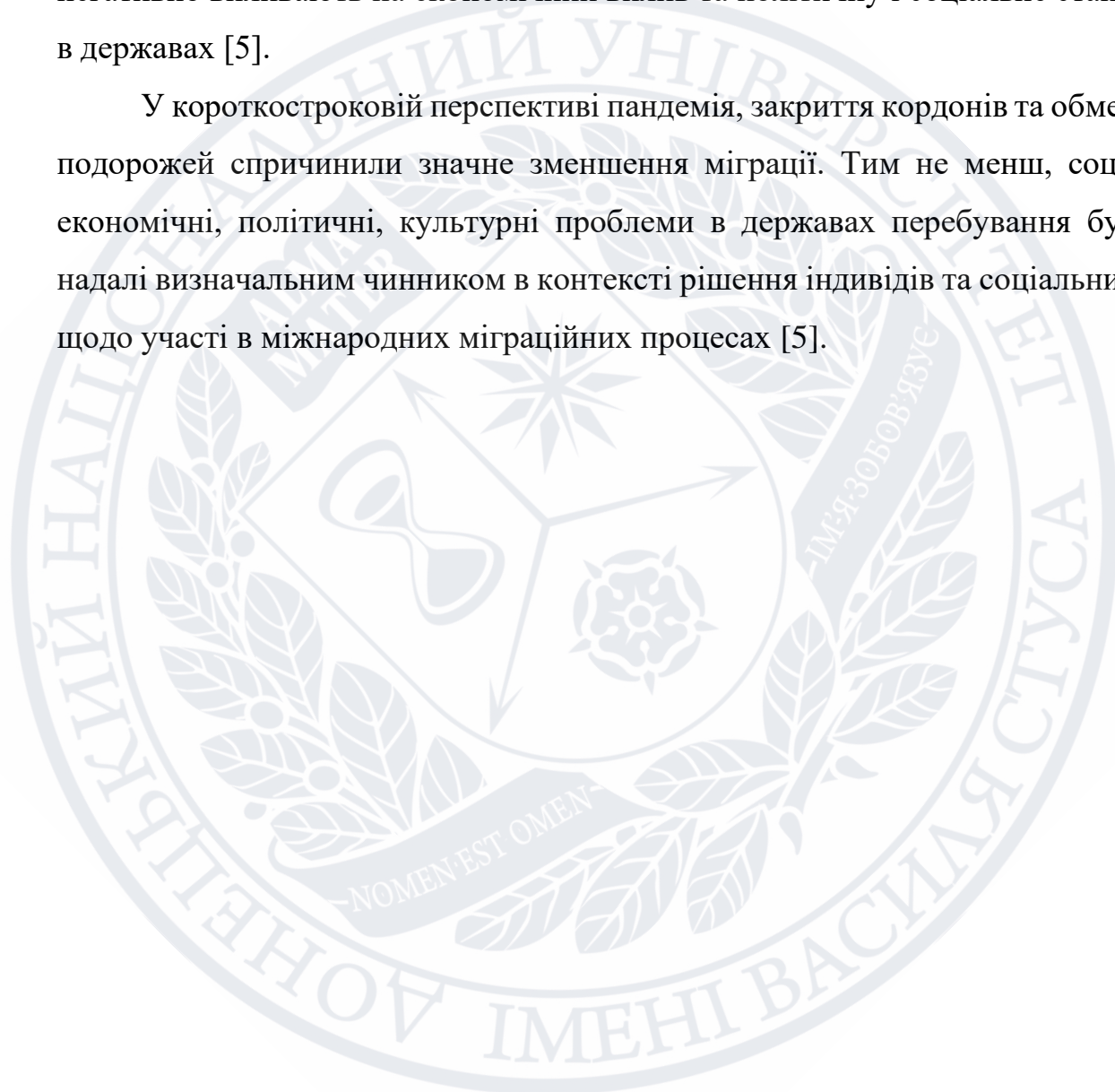
Під час віртуальної панельної дискусії під назвою «Грошові перекази, міграція та COVID-19: Розуміння закономірностей у 2020 році» модератор панелі Пабло Мальдонадо підкреслив, що пандемія мала найбільший вплив на вже маргіналізованих людей – включаючи бідних, малозабезпечених та молодь, які першими втратили роботу [5].

Пандемія не має однорідного впливу на ці вразливі групи. Марина Манке, керівник Відділу трудової мобільності та розвитку людської діяльності Міжнародної організації з міграції, зазначила під час віртуальної панелі 8 жовтня 2020 року, що пандемія має унікальний вплив на різні підгрупи мобільного населення, включаючи легальних та нелегальних мігрантів, мігрантів-робітників

із тимчасовим статусом, тих, хто намагається, але не може повернутися до своїх батьків або сімей, які покладаються на підтримку родичів за кордоном [5].

Однак загальним для багатьох мігрантів є нижчий рівень доступу до медичних послуг та фінансової допомоги та непропорційне представництво в економічних секторах, зруйнованих COVID-19 – тобто всі фактори, що негативно впливають на економічний вплив та політичну і соціальне становище в державах [5].

У короткостроковій перспективі пандемія, закриття кордонів та обмеження подорожей спричинили значне зменшення міграції. Тим не менш, соціальні, економічні, політичні, культурні проблеми в державах перебування будуть і надалі визначальним чинником в контексті рішення індивідів та соціальних груп щодо участі в міжнародних міграційних процесах [5].

ВИСНОВКИ

В результаті проведення дослідження автором було зроблено ряд наступних висновків.

Проблематику дослідження міграції в міжнародних відносинах можна охарактеризувати як міждисциплінару, оскільки фактологічні та статистичні дані, що досліджуються, пов'язані із різними сферами, в тому числі із економікою, соціологією, демографією, політикою тощо.

В сучасній теорії міграційних досліджень на сьогодні сформувалося чотири базових підходи відповідно до яких проводять дослідження, це:

- системний підхід або синергетичний
- цивілізаційний підхід
- формаційний підхід
- аксіологічний підхід
- цивілізаційний.

В межах дослідження у якості базового операційного визначення міграції на яке спирався автор виступало наступне: міграція – це добровільний або примусовий просторовий рух індивіда, групи індивідів, соціальної групи, який пов'язаний із внутрішнім або зовнішнім перетином адміністративних кордонів на законних або не законних підставах, що призводить до зміни постійного місця проживання на певний тривалий період часу або назавжди.

В контексті впливу міграції на міжнародні відносин варто зазначити наступні її тренди та тенденції.

Говорячи про добровільну міжнародну міграцію, у якості основних мотивів переміщення індивідів виступає бажання зміни власного соціального або економічного статусу. Особливу роль в цьому процесі відіграють засоби комунікації та логістики, які, по-перше, дозволяють побачити різницю в рівні життя та можливостей в різних державах, а, по-друге – відносно без проблем переміщуватися в просторі. І це, напевно, є основним двигуном міграційних процесів у світі. Виходячи із тези, яку було зазначено вище, стосовно того, що основним завданням міграції є зміна середовища та соціального статусу мігранта

можна зробити висновок стосовно того, що сучасні засоби комунікації дозволяють не просто спілкуватися один із одним. Вони формують у людей свого роду «картину світу». І у випадку коли намальована картина світу принципово відрізняється в кращу сторону від тих реалій в яких проживає потенційний мігрант (особливо коли мова йде про території гарячих або заморожених конфліктів, чи території з високим рівнем бідності населення) створюється додатковий стимул для того щоб взяти участь у процесах міграції. Така ситуація породжує наступні види міжнародної міграції: міграція робочої сили (висококваліфікованої та некваліфікованої робочої сили); освітня та наукова міграція; міграція з метою возз'єднання із сім'єю тощо.

Основними причинами примусової міграції сьогодні виступають політичні, релігійні, соціальні гоніння в державах з яких відбувається відтік мігрантів та наявність в межах сучасної системи міжнародних відносин великої кількості конфліктних зон, що слугує стимулом для міграційних процесів.

В результаті формується ситуація коли, з одного боку, відбувається процес розвитку окремих держав та регіонів світу, а з іншого формуються зони напруженості в середині суспільств, окремих регіонах, підсилюються потоки біженців тощо, що може призвести до міграційних криз, які, по факту, являються різновидами конфліктних ситуацій, оскільки, в більшості, породжуються не бажанням або не спроможністю співтовариств мігрантів соціалізуватися на умовах, що пропонують приймаючі держави.

І ця ситуація переводить міграційний фактор в міжнародних відносин в розряд потенційних загроз системі міжнародної безпеки, через те, що в світі, що глобалізується, за умов розмивання кордонів існує взаємозв'язок між внутрішнім станом безпеки окремих держав та загальною безпековою ситуацією в регіоні. Яскравим прикладом такої ситуації виступає Європейський Союз. В даному інтеграційному об'єднанні проблематика міграції сьогодні є важливим аспектом національної безпеки та Спільної політики безпеки та оборони ЄС через міграційну кризу, що розпочалася у 2015 році і яка продовжується й до сьогодні.

Викликана вона, більшою мірою, великим напливом мігрантів з Африки та Близького Сходу через наявні там конфлікти (в першу чергу, війну в Сирії), що з одного боку підвищує соціальне навантаження на окремі держави ЄС, які приймають мігрантів (наприклад Німеччину, Італію, Португалію тощо), а з іншого боку, виводить на перший план проблематику соціалізації мігрантів. Особливістю сприйняття цієї кризи в ЄС є те, що вона аналізується в категоріях збереження власної ідентичності, що призводить до розколу між самими членами Європейського Союзу. Оскільки «старі» держави члени ЄС, наприклад Німеччини та Франції, розглядають цю проблему як чергове випробування для європейських цінностей та інтеграційного об'єднання. В той час коли ряд держав, наприклад Польща або Чехія, акцентують увагу на національних ідентичностях і загрозі власній безпеці. При чому, для других проблема поглиблюється тим, що вони самі слугують донорами мігрантів для більш розвинених європейських держав, що відкриває доступ до них для мігрантів з Африки та Близького Сходу. Не бажання соціалізувати культурно-відмінні соціальні групи, призводить до спроб залучення «більш дотичної до власної ідентичності» міграції. Цей сюжет ілюструє міграційна політика, яку проводить Республіка Польща по відношенню до України.

Можна сказати, що в цілому, базовою тенденцією для Європейського Союзу є те, що міграційну кризу в Європі намагаються вирішити дотримуючись прав людини та сповідуючи європейські цінності, що призводить до затягування даного процесу але відповідає принципам ЄС.

З іншого боку існує кейс азійського регіону, де проблематика міграції є також важливою, але розглядається в категоріях економічної вигоди розглядається з точки зору економічної вигоди, а саме робота, зайнятість та розвиток кваліфікації. Забезпечення засобів для існування, пошук кращого життя, соціальна мобільність, краща освіта та розвиток навичок – все це прагнення, яке зосереджується на отриманні доходу та роботі. Сільські – міські, національні – міжнародні, гендерні, низькокваліфіковані, висококваліфіковані та біженці: усі ці міграційні потоки пов'язані з необхідністю та бажанням брати

участь у роботі та отриманні доходу, набутті нових навичок та подальшій освіті – для себе чи членів своєї родини, тобто наступного покоління. І в цих умовах тематика міграції не розглядається державами регіону в якості безпосередньої загрози безпеці. Тим не менш, цієї проблематикою починає опікуватися міжнародна спільнота, бо азійський регіон виступає у якості одного з найбільшого донора мігрантів, а також регіону в якому найбільш порушень прав мігрантів.

Ситуація із COVID-19 повинна була змінити міграційні ландшафти в даних регіонах, але можна сказати про те, що змінилася наповненість міграційних потоків, а не міграційний ландшафт, оскільки потік бажаючих подолати Середземне море та потрапити до Європи залишається постійним, в той час коли трудова міграція в азійських державах залишається однією із базових трендів регіону. При цьому пандемія вивила не перший план тематику захисту прав мігрантів в різних регіонах світу і особливо проблематику захисту прав нелегальних мігрантів. Пандемія виявила існуючу нерівність та вразливість груп населення держав, що складаються з мігрантів в залежності від того наскільки ці групи були інтегровані в місцеві суспільства, чи було для них організовано захисні межі, який в них був рівень доходу, чи мали вони змогу зберегти робочі місця.

Окреслені тенденції виступають у якості принципових в контексті роботи системи міжнародної безпеки як на регіональному так і на глобальному рівні, а тому виступають у якості провідних питань сучасного порядку денного і примушують держави розробляти нові моделі взаємодії в контексті проведення міграційної політики. Напевно, вони також актуалізують питання впровадження погодженого декілька років тому в рамках ООН Глобального договору про міграцію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Asia-Pacific Migration Report 2020: Assessing Implementation of the Global Compact for Migration. *OCHA Service*. URL: <https://reliefweb.int/report/world/asia-pacific-migration-report-2020-assessing-implementation-global-compact-migration#:~:text=The%20number%20of%20migrants%20in,of%20migrants%20in%20the%20world>.
2. Edes B. Migration in Asia: Where is everybody going? World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2019/02/migration-in-asia-where-is-everybody-going>
3. Estevans J. Migration crisis in the EU: developing a framework for analysis of national security and defence strategies. *Comparative migration studies*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6182341/>.
4. Fiona B Adamson, Gerasimos Tsourapas. International Studies Perspectives, 2019. Vol. 20. Issue 2. P. 113–128. URL: <https://academic.oup.com/isp/article/20/2/113/5253595>.
5. GCM Development process. *Migration data portal*. URL: <https://migrationdataportal.org/themes/gcm-development-process>.
6. Giana G.L. The world before and after COVID-19. Intellectual reflection on politics, diplomacy and international relations. URL: https://www.ieeiweb.eu/wp-content/uploads/2020/06/Full_book_FINAL_EN2.0-UNIDO.pdf
7. Hintjens H. Failed Securitisation Moves during the 2015 ‘Migration Crisis’. *International migration*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/imig.12588>.
8. How is the coronavirus reshaping migration worldwide? *The European Commission's science and knowledge service*. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/news/how-coronavirus-reshaping-migration-worldwide>.

9. Key Migration Terms. URL: <https://www.iom.int/key-migration-terms>
10. Menozzi C. International Migration 2020 Highlights. *OCHA Services*. URL: <https://reliefweb.int/report/world/international-migration-2020-highlights-enruzh>
11. Mixed Migration Flows in the Mediterranean - Compilation of Available Data and Information May 2020. *OCHA Service*. URL: <https://reliefweb.int/report/world/mixed-migration-flows-mediterranean-compilation-available-data-and-information-may-2020>.
12. Piper N., Charbit Y. Editorial: Migration in Asia and the Pacific. *Revue Europeenne des migrations internationales*. URL: <https://journals.openedition.org/remi/12439>.
13. Ravenstein E. G. The laws of migration. *Journal of the statistical society of London*. 2019. № 2(48). P. 167-235.
14. Rupert E. COVID-19 and migration: current impacts and future trends. *CREATIVE*. URL: <https://www.creativeassociatesinternational.com/stories/migration-stories/covid-19-and-migration-current-impacts-and-future-trends/#>.
15. Tallmeister J. Is Immigration a Threat to Security? *E-International Relations*. URL: <https://www.e-ir.info/2013/08/24/is-immigration-a-threat-to-security/>
16. The impact of COVID-19 in the migration area in EU and OECD countries. *European Migration Network*. URL: <https://www.oecd.org/migration/mig/00-eu-emn-covid19-umbrella-inform-en.pdf>
17. Thieme S. A Brief Overview of Theories of International Migration. *Social Networks and Migration*. URL: http://www.glopp.ch/C1/en/multimedia/C1_pdf1.pdf
18. Ullah A. Migration and Security: Implications for Minority Migrant Groups. *Journal of international relations*. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0974928419901199>.

19. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Division (2019). International Migrant Stock 2019 (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2019)
20. Van Hear N. The migration development nexus. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/migration_dev_nexus.pdf.
21. Wohlfeld M. Is migration a security issue? URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/93183601.pdf>
22. World migration report 2020. *International Organization for Migration*. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
23. Yayboke E. Five Ways COVID-19 Is Changing Global Migration. the Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/five-ways-covid-19-changing-global-migration>.
24. Алгаш В., Пігтель А. Сучасна міграційна криза як виклик для Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2019. №12. С. 334-338.
25. Білошицький С. Міжнародна міграція як різновид сучасної зброї: соціокультурний та політичний аспекти. *Наукові записки*. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/biloshytskyi_mizhnarodna.pdf.
26. Василенко П.В. Зарубежные теории миграции населения. URL: https://arch.pskgu.ru/projects/pgu/storage/prj/prj_16/prj_16_05.pdf
27. Весельська Л. А. Вдосконалення державного управління масовими міждержавними та міжрегіональними міграційними процесами. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. №. 9.
28. Весельська Л.А. Поняття міграції та міграційний процес у сучасних наукових концепціях. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/4.pdf.
29. Гасанов Р.М. Миграционный кризис в Европе: причины, последствия, перспективы разрешения. *Актуальные проблемы современных*

международных

отношений.

URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/migratsionnyy-krizis-v-evrope-prichiny-posledstviya-perspektivy-razresheniya/viewer>.

30. Грач К., Пилат А., Сегеш Фрелак Ю., Мішальська Д., Лада А. Українське студентство в Польщі: політики залучення, інтеграції та мотивація і плани студентства. *CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainski-studenty-v-polshchi-polityky-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv/>.
31. Губар О. Країни ООН погодили перший в історії глобальний договір про міграцію. URL: <https://www.dw.com/uk>
32. Длугопольська Т.І. Міжнародна міграційна політика: від теорії до імплементації. *International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/16819/15497>.
33. Дмитрук Б.П., Светлова Н.М. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн. *Вісник Східноєвропейського університету економіки та менеджменту*. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsuem_2016_1_5.pdf
34. Максак Г. Розкол за лінією міграції: як криза кількарічної давнини з новою силою б'є по ЄС. *Європейська правда*. 2018. 6 липня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua>
35. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.
36. Малиновська О.А. Міграційна криза в Європі: пошуки шляхів розв'язання та наслідки для України. *Соціальна політика*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-06/migrasia-c1f03.pdf>.
37. Міграція та безпека: науково-експертний дискурс. URL: <https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Migratsijni-trendy.pdf>

38. Наслідки міграційних процесів: нові виклики та можливості для регіонів / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього»; наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2015. 252 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20150804.pdf>
39. Останні тренди трудової міграції: Польща – лідер в ЄС. УНІАН. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3150437-ostanni-trendi-trudovoi-migracii-polsa-lider-v-es.html>.
40. Пак Н. Неконтрольована міграція як загроза безпеці країн Європейського Союзу. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2016. №44-45. С.30-32.
41. Пандемія і міграція. Як пандемія COVID-19 впливає на трудових мігранток? URL: <https://www.ppl.org.ua/pandemiya-i-migraciya-yak-pandemiya-covid-19-vplivaye-na-trudovixmigrantok.html>
42. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf.
43. Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. *Світогляд*. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>
44. Солодько А. Фітісова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. *CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/researches/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky/>.
45. Хом'як А. Інтеграція мігрантів у європейські суспільства: інтеграційна політика та громадська думка. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. №3(43). С.139-146.